

EURÓPA ÚJJÁÉPÍTÉSE

LOKALIZMUS, REGIONALIZMUS – HESZPERIALIZMUS?*

DAVID ENGELS

Nem könnyű feladat egy rövid tanulmány keretei között akár csak a körvonalait is felvázolni egy olyan jövőbeli Európa intézményi működésének, amely hűen ragaszkodik a történelmi gyökereihez. Mivel a jelenlegi viták lényegüket tekintve az „identitás” és az „értékek” fogalmi köré szerveződnek, ezért ezúttal csak néhány rendkívül általános megfigyelésre szorítkozhatunk. Mikor Cicero megírta *Az államról* [*De re publica*; legújabb magyar fordításban: *Az állam*] című művét, akkor azért illette kritikával Platont, mert ideális városát pusztán absztrakt elvekre építette fel, míg ő maga az *optimus status rei publicae*-ről vallott nézeteit saját városának, vagyis a régmúlt Rómának az ideális leírására alapozta. „Könnyebben fogom célotomat elérni, ha nektek államunkat keletkezésében, növekedésében, érettségében és már szilárd továbbá erős állapotában mutatom be, mintha miként Socrates Platónál, magam találnék ki erre példákat” – írta.¹ Ennek megfelelően Cicero Róma múltját dinamikusan szemlélve azt kívánta bemutatni, hogy véleménye szerint a polgárok hol tértek le a helyes útról, illetve hogyan lehetséges ismételtelen az elődök hagyományaira, a *mos maiorumra* alapítva a köztársaságot helyes irányba visszaterelni. Az alábbiakban pontosan ugyanezt a megközelítést fogom alkalmazni, hogy megérthessük Európa egységesülésének jelenlegi válságát, illetve felvázolhassam a kontinens ideális alkotmányát. Ennek megfelelően megpróbálom rávilágítani arra, hogy Európa számára a legjobb politikai berendezkedés nem a pusztán absztrakcióból fakad, hanem sokkal inkább saját történelmének gondos mérlegeléséből és tapasztalatainak jelen világunkban történő alkalmazásából.ü

POLITIKAI EGYSÉGESÜLÉS ÉS HAGYOMÁNYOS ÉRTÉKEK

Az összes emberi civilizációhoz hasonlóan Európa politikai struktúrája is hosszú idő, mintegy ezer év leforgása alatt fejlődött és bontakozott ki. Helyi és regionális egységekből alakult ki, amelyeket csak nagyon lazán kapcsolt össze a Szent Római Birodalomhoz fűződő hűségük. Ezt követően széttagolt feudális

* A szerző által szerkesztett *Renovatio Europae. Plädoyer für einen hesperialistischen Neubau Europas* (Manuscriptum, Lüdinghausen–Berlin, 2019) című kötet először német nyelven jelent meg, amelyet a tervek szerint hamarosan lengyel, spanyol, olasz és francia kiadás követ. A már sajtó alatt álló angol nyelvű változat alapján közöljük a szerző-szerkesztő e kötetbe írott programadó tanulmányát. A kötet további szerzői: Chantal Delsol, Alvino-Mario Fantini, Birgit Kelle, Zdzisław Krasnodębski, Láncki András, Max Otte, Jonathan Price és Justyna Schulz. A könyv alcímében található „heszperializmus” (*hesperialism, hesperialismus*) egy neologizmus, amelyet a görög mitológiából Heszpéria (Hesperia = alkonyuló) nimfák nevéből képeztek. Egyikük az aranyalmák őrzője és a naplemente kísérője, másikuk pedig a vízisten leánya. A név jelentése az ókorban „Nyugatország” volt, az ógörögök Itáliát is így nevezték, de a római korban Hispániát is értették alatta. (A Szerk.)

1 Marcus Tullius CICERO: *Az állam*, ford. HAMZA Gábor – HAVAS László, Akadémiai, Budapest, 2017, 2. könyv, 1.

hercegségekből jöttek létre a kora modernkori területi államok, amelyek előbb-utóbb olyan nemzetállamokká alakultak, melyeknek identitása egy már létező, de nyelvét és kultúráját tekintve egyre homogénebbé váló közösségekké forrt össze. Ugyanakkor a nemzetállamokkal a történelem még nem ért véget: mihelyst ezek a politikai entitások megszilárdultak, megkíséreltek szupranacionális közösségeket létrehozni, amelyek még átfogóbb elvek mentén szerveződtek, mint például a szabadság vagy a társadalmi egyenlőség, illetve részben hódításokon és alávetéseken (mint Napóleon, a II. világháború és a Szovjetunió története mutatja), részben pedig többé-kevésbé „szabad” és leginkább védelmi jellegű szövetségeken (mint a Szent Szövetség, a Nemzetek Szövetsége, valamint az Európai Unió) keresztül jöttek létre.

Minden civilizáció ehhez hasonló utat jár be az egyesülés archaikus formáitól kezdve a kisebb hercegségeken át a nagyobb politikai entitásokig, végül pedig az újfajta egységesülésekig bezárólag. Erre a hasonlóságra figyelemmel igencsak valószínűnek tűnik, hogy a modern Európa is majdhogynem egy teljes fejlődési cikluson van túl több mint ezeréves fejlődése során, és jelenleg ismét az ősi kezdetekbe kapaszkodik (ezt a folyamatot nem mellesleg az egyre nagyobb fontosságra szert tevő Nagy Károly, a *pater Europae* és Aachen öreg birodalmi város azzal szimbolizálják, hogy legitimitást nyújtanak az európai egység megerősítésére irányuló legkülönfélébb törekvésekhez).

Túlságosan elrugaszkodnánk a tárgytól, ha részletekbe menőig igazolni kívánnánk, hogy egy ilyen ciklikus fejlődési ív egyáltalán nem kivételes történelmi jelenség. De gondoljunk csak az ókori Kínára, ahol a Han-dinasztia uralkodói úgy ábrázolták magukat, mint a misztikus és hallhatatlan Császárok örököseit. Vagy gondoljunk Iránra, ahol a késői Szászánidák az Akhaimenidák korának feltámasztására formáltak igényt. Vagy a klasszikus korra, ahol Augustust tekintették az új Agamemnónnak és Romulusnak, esetleg a hindu Indiára, ahol a Gupták úgy tekintettek magukra, mint a mitikus ősi Prithu király művének folytatóira. A késő klasszikus muszlim világban a Fátimida Kalifátus nemcsak Ábrahám és a Próféta, hanem még Nagy Sándor közvetlen leszármazóiként is tündökölt!

Ugyanakkor a történelem arra is megtanít bennünket, hogy ennek a végső egységesülésnek a megteremtése nem könnyű. Ennek az az oka, hogy ezekben a civilizációkban a kezdeti politikai rendet a hit és a hagyomány kovácsolta össze, míg a későbbi újraegyesítésük, az ezekben a társadalmakban ekkortájt kibontakozó racionalista gondolkodásnak megfelelően, rövid életű, tisztán humanista és univerzalista megfontolások mentén indult meg. A két identitásbeli felfogás közötti feszültség előbb vagy utóbb belső összetűzésekhez és a katasztrófa korszakához vezetett az ókori Kínában, Indiában, Iránban, Rómában, illetve a muszlim világban egyaránt. Kizárólag egy ilyen dialektikus küzdelem eredményeként formálódhatott végül olyan végső és békés egység, amely a hagyományokban és a történelemben gyökerezett. Az Európai Unió jelenleg nyilvánvalóan egy ilyen helyzettel áll szemben.

Az Európai Unió szellemi és politikai elitje nem helyezi bele magát az ezeréves összetett történelem folytonosságába, és nem keresi a gyümölcsöző kapcsolatot az ősi hagyományokkal, ellentétben azokkal a középkori gondolkodókkal, akik alázatosan „óriások vállán álló törpéknek” tekintették önmagukat. Ehelyett akár tudatlanságból, akár az oktatás teljes hiánya miatt minden olyan történelmi gyökeret, amely a francia forradalom, illetve a II. világháború előtti időkre nyúlik vissza, azért utasít el, mert a háborúk, az egyenlőtlenség és az elnyomás időszakának tekinti. Mindezt kiválóan bizonyítja az új, brüsszeli Európai Történelem Házának ideologizált és eltorzított kiállítása is. A múlt iránt viseltetett ilyen gőg közvetlen összefüggésben áll – az állítólagos „európai értéknek” tekintett – „politikai korrektség” központi gondolatának valamennyi nemzetre való ráerőltetésével. Emellett pedig közvetlenül összefügg azal a naivitással is, amely a kulturális identitás szerepét azért utasítja el, mert

az Európai Unió elitje nem helyezi magát az ezeréves történelem folytonosságába

nem látja fontosnak a legkülönbözőbb háttérű népek európai társadalomba történő integrálása során. Ezért ahelyett, hogy a különbségek kölcsönös tiszteletén alapuló sikeres integrációt vagy a különböző európai népek közötti valódi megértést lehetővé tenné, belülről és kívülről egyaránt gyűlöletet és megvetést szít. Ennek a morális arroganciának köszönhetően a kontinens előbb vagy utóbb saját magát sodorja súlyos és talán végzetes következményekkel járó válságba.

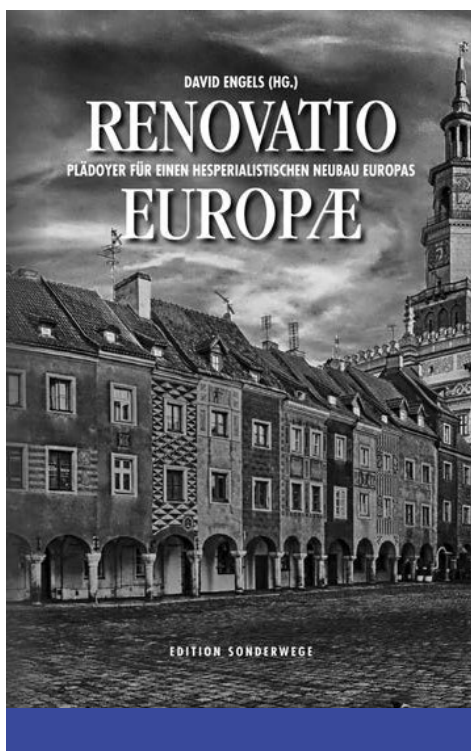
Ezeréves történelmük során, illetve a klasszikus antikvitás bukását követő hosszú ürességet követően az európaiak egy sajátos, a többihez nem fogható politikai rendszert alakítottak ki. A gyakran idézett okoktól eltérően ez a folyamat a felvilágosodáshoz vagy a francia forradalomhoz képest korábbi időkre nyúlik vissza. Az antikvitás Európáját követően nem az Egyesült Államok volt az első, ahol demokratikus választásokat szerveztek, hiszen ezek már jelen voltak a késői antik kolostorokban.² Az összetett kereskedelmi szövetségek nem a 19. század eredményei, hanem már a Hanza-szövetség városaiban is felismerhetők. A technológiai fejlődést nem az iparosodás kora hozta el, hanem már a ciszterci szerzetesek is annak előmozdításán munkálkodtak. Az európai utazások és az intenzív csereprogramok nem az EU által bevezetett Erasmus-programnak köszönhetőek, hanem a középkor mindennapjainak valóságához tartoztak, és nemcsak az értelmiségiek, hanem a mesterekből származó (peregrináció). A helyi öngazgatások nem az eurorégiók szabályainak eredményeként álltak elő, hanem ezeket már az észak-olaszországi városok is elfogadták. Az első köztársaságok megalapítása pedig nem várta meg a felvilágosodás korszakát, hanem Svájcban már a 13. század folyamán kikiáltották azokat. A különböző vallások és népek sikeres együttélése nem a modern „multikulturalizmus” feltételeként jöttek létre, hanem a Lengyel–Litván Unió mindennapos valóságához tartozott. Még az európai kulturális élet fő egységét alkotó „nemzet” fogalma sem a romantikus időszak találmánya, hanem a középkor fénykorában alapított egyetemek elvei között jelent meg. Ezt a sort szinte a végtelenségig lehetne folytatni.

Az európai híreket uraló mindennapos eseményekre figyelemmel erősen kétséges, hogy vajon Európa kivétel lesz-e azon szabály alól, mely szerint a civilizáció végső politikai egységesülése kizárólag erőszakos polgári zavargások útján teremthető meg. Ugyanakkor valószínű, hogy ezen veszély korai felmérése a történelem figyelmes tanulmányozásával kiegészülve segíthet az Európai Unió megújítását övező alternatív felfogás felvázolásában. Ez a szabályozási elképzelés a lehető legjobban rövidítheti le az átmeneti időszakot, és megkönnyítheti az európai nemzetek újfajta felfogásához vezető út kiépítését. A korábbi civilizációkból fakadó tanul-

ságokkal összhangban az ilyen reformelképzelések megvalósításának egyik kulcsa a saját társadalmunk múltjának hagyományait és értékeit övező pozitív felfogás elfogadása. Ez nyújt inspirációt egy olyan valódi és bátor „Európai” Unióhoz, amely több akar lenni a II. világháborúra adott pusztá válasznál, illetve amely vissza akar tekinteni a legkorábbi múltjához nemcsak kronológiai, hanem szellemi folyamatosságot biztosítva.

Ezt jelenti a „heszperializmus” fogalma. Ez az új politikai ideológia egy olyan (korlátozott) európai integrációt hirdet, ami tiszteletben tartja közös múltunkat és jelenünket, valamint a (jövőbeli) közös kihívásainkat anélkül, hogy a multikulturalizmus, az individualizmus, a turbókapitalizmus és a globalizáció teljes súlya alatt tiporná el a helyi, regionális és nemzeti hagyományokat, illetve identitást.

Figyelemmel ezekre az előrebozsátott gondolatokra, hogyan is kellene megszervezni a jövőben egy olyan „heszperialista” Európai Uniót, amely az

Renovatio Europæ
– Európa heszperialisztikus
újjáépítésének védelmében
(2019)

² Vö. NYIRKOS Tamás: *Igazi demokrácia: egy fogalom hányattatásai*, Kommentár 2019/3., 62–65. – a Szerk.

örökségét és kulturális sokszínűségét annak teljes valójában tiszteletben tartja, miközben elkötelezett marad a modernitás valóságához?

AZ ÚJ EURÓPAI UNIÓ ÉS A RÉGI BIRODALOM

Nyilvánvaló, hogy egy politikai rendszer csak abban az esetben válik elfogadottá, valamint akkor működhet hatékonyan, ha megtalálja a központosítás és a szubszidiaritás közötti kellő egyensúlyt. Ez azt jelenti, hogy a rendszer elég erős és emellett kellően reaktív is ahhoz, hogy gyorsan megtalálja az összes belső és külső válsághelyzetre azt a választ, amely egyfelől megfelelő tiszteletet tanúsít a közösségek identitása iránt, másfelől pedig kellő autoritással rendelkezik ahhoz, hogy egyetlen nagy egységgé gyúrja ezeket az identitásokat. Annak érdekében, hogy egy új Európai Unió a saját történelmében találhassa meg a gyökereit, és megelhesse ősi történelmi ciklusát, a fennálló helyzetben a legnyilvánvalóbb megoldásnak az tűnik, ha az új európai alkotmány létrehozásához a középkor olyan többetnikumú szövetségi államait veszik alapul, amelyekben Európa a saját történelmét átélte.

Egy ilyen állam legjellegzetesebb és legsikeresebb példái a *Sacrum Imperium*, vagyis a Szent Római Birodalom, illetve az első *Rzeczpospolita Polska*, vagyis a régi Lengyel Köztársaság. Mindkettőt a regionális autonómia, illetve a központi hatóság egy sajátos egyvelege jellemzi, amely lényegében egy „kettős”, osztott hatalom útján valósul meg a *maiestat personalist* képviselő (választott) szuverén, valamint a *maiestas realis*nek tekintett szövetségi intézmények között.

Természetesen figyelemmel kell lennünk arra, hogy a történelem nemzetállami szemüvegen való szemlélése, valamint hosszú idő óta tartó újraírása negatív színben tünteti fel ezeket a középkori, kora modernkori államokat, lényegében azt állítva, hogy képtelenek terjeszkedni, többetnikumúként határozzák meg magukat, közigazgatási szempontból decentralizáltak, végsősoron pedig bukásra ítélték. Ugyanakkor közel száz évvel a világháborúk katasztrófája után a minden áron való terjeszkedés elképzelése többé már nem cseng vonzóan. Bármit gondolhatunk is a fejlődését kiváltó okokról, a sikeres többetnikumúság Nyugat-Európa társadalmi békéjének zálogává vált. A központosítás a brüsszeli bürokrácia tapasztalatának tükrében csak nagyon kevés figyelmet kap napjainkban, míg a Szent Római Birodalom közel ezer évig való fennmaradása hihetetlen sikertörténetnek tűnik a nemzetállamok jóval rövidebb életkorához képest. Nyilvánvalóan megérett az idő a szövetségi birodalmak történelmi sikerének és hosszú fennmaradásának újraértékelésére.

Az Európai Unió ilyen elődök mintájára történő felépítése a gyakorlatban azt jelenti, hogy az Európa hosszú távú intézményi és kulturális túléléséhez nélkülözhetetlenpolitikai hatásköröket szükséges egy új intézményre ráruházni, míg minden más hatalmi – így nemzeti, regionális és közösségi – szintnek azt a legnagyobb autonómiát kellene megtartani, ami lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a saját szabályaiknak és hagyományaiknak megfelelően alakíthassák sorsukat.

Egy ilyen újfajta EU későbbi fejlődéséhez a kulcsfontosságú jogi szabályok közé tartozna az a megállapodás, amelynek értelmében minden olyan kérdésben, ami nem minősül létfontosságúnak, a kétoldalú, többoldalú vagy *ad hoc* döntéshozatalt kell előnyben részesíteni a rendszer egészét magában foglaló döntéshozatallal szemben. Ez vethet véget az úgynevezett Monnet-módszernek, valamint annak a stratégiának, ami az egyre mélyülő integráció igazolását nem az emberek beleegyezésében, hanem a szándékoltan megkreált bürokratikus szükségszerűségekből látja. Ehhez hasonlóan az egyedi ügyekben meghozott bírósági döntéseket az Európai Parlament döntéshozatala nélkül nem szabad precedensekké formálni pusztán azon az alapon, hogy „mind szorosabb uniót” teremtenek. Ha túlságosan gyorsan törekednek a rendkívül sokféle

a „heszperializmus”
olyan európai integrációt
hirdet, ami tiszteletben
tartja közös múltunkat

társadalom és a különféle intézmények egységesítésére, akkor az előbb vagy utóbb a kis struktúrák jellegadó sajátosságainak és előnyeinek az elvesztésével jár, valamint lerombolja azokat a belső korlátokat, amelyek a válság időszakában a veszély és fenyegetés terjedésének megelőzéséhez szükséges válaszfalként működhetnek.

Természetesen el kell fogadni, hogy ezzel a megközelítéssel, mint ahogyan az a középkori és kora modernkori szövetségi államokra jellemző volt, szükségszerűen együtt jár egy bizonyos fokú kreatív káosz – legalábbis a kezdeti időszakban. Vitán felül áll ugyanis, hogy az európai államok még ezen konföderációs keretek között is végsősoron együtt növekednek, illetve összehangolják intézményeiket, bár az is igaz, hogy egy szerves és nem kötelező eljárás eredményeként. Ennek megfelelően, ha az európai, nemzeti, regionális és helyi hatóságok hatásköreit és cselekvési tereit kellő elővigyázatossággal és gondossággal választják ki, akkor ez nem feltétlenül kerül ellentétbe a szabályozás sokrétűségével, valamint a másodlagos kérdésekről kötött megállapodásokkal. Az európai egységesülést övező, ilyen decentralizált és többpólusú megközelítés ugyanis termékeny táptalajként szolgál a fejlődéshez s emellett garanciát kínál a helyi identitások és sajátosságok túléléséhez egy egyre jelentősebb mértékben homogenizálódó világban. Ez nem tekinthető sem visszalépésnek, sem

a nemzetállamokat meg kell erősíteni

pedig naiv elképzelésnek, hanem már a régi európaiak által a birodalmi alkotmányok egyik előnyeként számon tartott sajátosság volt. Ebből, bár bizonyára hiányzott a jelenkori abszolutista államokban megszokott koherencia és logika, mégis az emberiségnek egy sajátos for-

mája fakadt. Ennek megfelelően egy olyan világban, amelyben George Orwell borúlátó jóvendölései, úgy tűnik, szépen lassan valósággá válnak, nem tehetünk mást, mint hogy nosztalgikus érzéssel és vágyakozással megfontoljuk Karl Theodor von Dalbergnek a régi, modernkori alkotmányokat megelőző leírását, amelynek a legnagyobb része a Szent Római Birodalomra vonatkozott: „A legtöbb európai alkotmány egy stabil gótikus épületre hasonlít, amely talán nem az építészet valamennyi előírásának figyelembe vételével épült, de amelyben ugyanakkor az ember élete biztonságban van” (*Vom Erhalt der Staatsverfassungen*, 1795, § 3).

Ez, szemben azzal, ahogyan azt az olvasó kétségtelenül érti, nem azt jelenti, hogy az európai integráció folyamatát mesterségesen le kellene állítani. Csupán azt jelenti, hogy le kellene lassítani azt a mechanizmust, amely mára túlfűtötté vált, folyamatosan rossz irányba fordul, és azzal a veszéllyel fenyeget, hogy az európai egységesülés egészét, valamint ezzel együtt a nyugati civilizációhoz tartozás érzését is hiteltelenné teszi. A nemzetállamokat a megújult EU létfontosságú alkotórészeiként meg kell erősíteni. Emellett pedig tisztában kell lenni azzal, hogy – figyelemmel Kína, India és Brazília megerősödésére, az Afrikában tetten érhető káoszra, a Közel-Kelet radikalizálódására, az Oroszországhoz fűződő kapcsolat instabilitására, valamint az Egyesült Államok európai szerepvállalásának bizonytalanságaira – a hagyományos nemzetállamok saját maguk nem állják ki az idő próbáját, ugyanis az Európán kívüli versenytársakkal szembeni gazdasági és technológia erőfölényük egyértelműen véget ért. Ennek megfelelően a megreformált Európai Unióban elő kell írni, hogy minden olyan kérdést, amely létfontosságú az európai civilizáció egészének a túléléséhez, szükséges az Európai Unió hatáskörébe utalni, ugyanakkor az állampolgárok demokratikus ellenőrzése alatt kell tartani. Ez ismét csak hasonlít a középkori vagy kora modernkori szövetségi államok berendezkedéséhez, amelyek sikeresen védték meg a külső határaikat, miközben jelentős belső autonómiát biztosítottak az egyes tagállami egységeknek.

Gyakorlati szempontból egy ilyen jellegű *renovatio imperii* elsőként a nemzeti és regionális entitások erős intézményi képviselőit igényli. Ez a képviselő olyan funkciót töltene be, mint az első Lengyel Köztársaságban a szejm vagy a Szent Római Birodalom birodalmi gyűlése. Ezért kellene egy olyan két kamarás rendszert felállítani, amelyben a jelenlegi Európai Parlament tölti be az alsóház, míg az Európai Tanács a felsőház szerepét, valamint ennek eredményeként az egyedüli törvényhozó hatalomként a par-

lament lehetne Európa valódi demokratikus szíve. Ezzel egyidejűleg ezeknek a kamaráknak a működését úgy kell megszervezni, hogy a konszenzus kultúráját mozdítsák elő. Így például a legtöbb döntés meghozatalához meg kell követelni a kétharmados többséget. Ebből következően csak azokat a tervezeteket tárgyalhatják, illetve csak azokból a tervezetektől lehet Európa-szerte alkalmazandó jogszabály, amelyek valóban széleskörű egyetértésnek örvendenek. Ez az elképzelés nem különbözik a régi idők parlamentjeinek jogszabályalkotásától, ahol a konszenzust nagyobbra értékelték a változó többség pusztá széléineél. Ugyanakkor annak érdekében, hogy a nemzetállamok hatáskörei ne csorbulhassanak, az Európai Parlament és a Tanács hatásköreit a következőkben leírt törvényhozási tárgykörökre, valamint ezek mellett a vezetők személyzetének kinevezésére, valamint a működéshez szükséges költségvetésről történő szavazásra szükséges korlátozni.

Miközben az Európai Parlament és a Tanács képviseli a regionális és a nemzeti érdekek összességét, addig egy európai elnök testesítené meg az európai polgárok közös érdekeit. Az európai elnök mind a belső, mind pedig a külső védelmet ellátná, hasonlóan a lengyel királyhoz és a római császárhoz, akik igen jelentős szimbolikus szerepük mellett csak nagyon korlátozott mértékű olyan ügyintézői hatáskörrel rendelkeztek, amely a belső konfliktusok rendezése, illetve a birodalom ellenségektől történő megóvása köré összpontosult. Ennek megfelelően az elnök egyfelől legnagyobb mértékben külpolitikával foglalkozik, és képviseli az EU-t az ENSZ Biztonsági Tanács állandó helyén (miután a francia helyet „szövetségiesítik”), illetve háború esetén irányítja az európai hadsereg műveleteit. Másfelől pedig az elnök egy olyan állandó választott bírói testület vezetésével dönt az európai államok, valamint az európai és a nemzeti törvényhozások közötti vitákban, amelynek összetétele és belső hatásköre kompromisszumon alapszik. Figyelemmel az elnök Európai Unió belüli és azon kívüli fontos mediátori szerepvállalására, kulcsjelentősége van annak, hogy az európai polgárok többségének teljes támogatását élvezze, és ekként közvetlen személyes legitimitáció alapján láthassa el a hivatalát. Ezért nem szabad, hogy bármiféle nemzeti kvóta befolyásolhassa a hivatalát, illetve ezért kell valamennyi európai polgár részvételével zajló általános választásokon megválasztani, hasonlóan a lengyel–litván királyhoz, illetve a Szent Római Birodalom császárához, akiket a szabad polgárok összessége választott (ez utóbbi esetben privilégiumot jelentett, amit csak később vettek el a hercegek, illetve az elektorok).

Ami a végrehajtó hatalom többi részét illeti, az Európai Bizottságot fel kellene oszlatni, és tagjait olyan államtitkárokkal felcserélni, akiknek a feladata pusztán az Európai Unió központi hatásköreinek koordinálására korlátozódik, hasonlóan a Szent Római Birodalom fő hivatalaihoz, illetve a Lengyel–Litván Unió minisztériumaihoz. A parlament az államtitkárokat egy olyan rendszeren keresztül választaná, amely valamennyi tagállamnak egyenlő képviselőt biztosít. Bármikor vissza is hívhatná az államtitkárokat. Lényegét tekintve az államtitkároknak a kontinens belső jólétéhez és védelméhez optimális strukturális feltételeket kell biztosítaniuk a parlament szoros felügyelete alatt működve, és kiegészítve, de nem ráerőltetve magukat a nemzetállamok hatásköreire. Nem könnyű feladat a jelen tanulmány korlátozott terjedelmi keretei között felvázolni ezeknek az államtitkárságoknak a lehetséges listáját, de az intézmények általános elképzelésének a kedvéért hasznos lehet legalább hét alapvető hivatal felvázolni.

Elsőként a közös európai védelmi államtitkárságot. Ennek lenne a feladata egy olyan közös európai védelmi erő megszervezésének és bevetésének a felügyelete, amelyhez a béke idején valamennyi nemzetállam állandó kontingenseket biztosít, illetve a (szövetségiesített) francia nukleáris védelmi erő támogatását élvezi. A hadsereg alapvető célja az lenne, hogy biztosítsa Európa keleti és déli határainak védelmét a Földközi-tenger vidékéről érkező migrációs válsággal és a fenyegető külföldi orosz agresszióval szemben, valamint megszervezze a közös külföldi beavatkozásokat. Szintén a hosszú távú elképzelésekhez tartozna valamennyi EU-tagország NATO-ba történő felvétele, illetve annak biztosítása, hogy a NATO-ban Európa képviselőjét a hadügyekért felelős államtitkár lássa

el, emellett az Egyesült Államok szimmetrikusabb jellegű ellensúlyozása valószínűleg meg a NATO keretei között.

Másodikként említhető egy rendészeti államtitkárság létrehozása. A bűnözés és a terrorizmus nemzetközivé válására figyelemmel jelentős mértékben meg kell erősíteni a bűnözéssel szembeni Europol-együttműködést. Emellett meg kell erősíteni a Frontex státuszát is annak érdekében, hogy felügyelhesse Európa Földközi-tengerre és a Balkánra néző határait, nemcsak a jogellenes bevándorlás visszaszorítása, hanem a lehetőségekhez mérten történő visszafordítása érdekében is. A Földközi-tengeren való járőrözés érdekében szoros együttműködés kialakítása szükséges a rendészeti és védelmi államtitkárok között, és emellett a határvédelemből nemcsak a földrajzi értelemben érintett, hanem valamennyi nemzetállamnak ki kell vennie a részét.

Harmadikként szükséges megalakítani egy infrastrukturális államtitkárságot. Az összes európai nemzetnek támogatnia kell egy nagyra törő közös infrastruktúra és közlekedéspolitika kialakítását, amelyből a legtöbbet Európa középső és keleti részei profitálnak ugyan, de emellett a kontinens nyugati gazdaságára is élenkítő hatással van, figyelemmel a keleti beruházások nyereséges-

ségére. Dacára annak, hogy ezeknek az infrastruktúráknak a felépítése és fenntartása nemzeti hatáskörben maradna, az EU-nak jelentős mértékben finanszíroznia kell a páneurópai jelentőségű infrastruktúrák felépítését, valamint felújítását és kiterjesztését.

Negyedikként egy jogharmonizációs államtitkárságot kell alakítani. Figyelemmel az európai munkaerő mobilitására és a még mindig rendkívül alacsony bérszintre, valamennyi

nemzetnek nyitottságot kell mutatnia a gazdasági, jogi és társadalmi verseny méltányos módon történő szabályozása iránt. A jogi harmonizációért felelős államtitkárság felügyelné az Európai Parlament törvényalkotásának jogi, gazdasági és szociális hatásait ezekben az ügyekben.

Ötödikként a stratégiai erőforrások államtitkárságát kell megszervezni. Egy új Európa képes kell legyen a hosszútávú és hatékony energiatermelés és energiaelosztás terén tett nemzeti erőfeszítések összehangolására. Az alapvető erőforrások hozzáférése terén közös európai érdekeket kell képviselnie, meg kell kísérelnie önállóságot biztosítani az élelmiszer ellátásban, emellett felügyelnie kell mindezeknek a kezdeményezéseknek a hosszútávú ökológiai fenntarthatóságát, a legfontosabb feladatként pedig küzdenie kell az európai ipar elvándorlása ellen azért, hogy a kontinens teljesen független legyen az orosz, a kínai és az amerikai befolyástól.

Hatodikként egy oktatásért és kutatásért felelős államtitkárságot kell létrehozni annak biztosítása érdekében, hogy Európa más feltörekvő szuperhatalmaknak egyenlő és versenyképes partnere lehessen. Az oktatás és a kutatás terén erős nemzeti együttműködést kell teremteni az egyenlőtlenségek és a felesleges megkettőzések kiküszöbölése érdekében. A legfontosabb ugyanakkor az, hogy az államtitkárság kellő támogatást nyújthasson a hallgatói és kutatói mobilitáshoz, illetve az iskolai csereprogramokhoz, valamint emellett a jövő technológiai kutatásaihoz kapcsolódó kulcsterületeken jelentősebb tudományos projekteket indíthasson meg.

Végül, hetediként egy pénzügyi államtitkárságot kell megalakítani. Ennek a testületnek kell felügyelnie a pénzügyi források összegyűjtését, illetve elosztását a különböző államtitkárságok között. Ideiglenes kapcsolatot kell biztosítani az eurózána országai által felállított különálló pénzügyi adminisztrációhoz. Hosszú távon ugyanakkor valamennyi európai nemzetnek be kell vezetnie az eurót egyfelől a felelőtlen költsékezési politika, másfelől pedig az egyes tagállamokkal szembeni pénzügyi spekuláció kiküszöbölése érdekében. Az első elkerüléséhez szigorú szabályokat kell alkotni a refinanszírozásról, míg a második esetben az eurózána tagállamainak egy kölcsönös támogatási rendszert kell felállítaniuk még azt megelőzően, hogy más országok csatlakoznának hozzájuk.

a kontinens legyen teljesen független az orosz, a kínai és az amerikai befolyástól

Sacrum Imperium
– A Szent Római Birodalom
államainak címerai 1510-ben
(Wikipedia Commons)

ÚJ SACRUM IMPERIUM

Nemcsak az intézményekkel kell foglalkoznunk, hanem azzal a szellemiséggel is, amely áthatja őket. Ez pedig leginkább az Európai Bíróságot érinti, ahol a bírák kinevezési eljárásában nemcsak az Európai Tanácsnak, hanem az Európai Parlamentnek is szerepet kell vállalnia. Korábban már utaltam egy olyan természetes fék kialakításának a szükségességére, amely lassítja a „hatékony érvényesülés” elvének, valamint az aránytalan és rendkívül gyors európai homogenizálódásnak kedvező olyan precedensdöntések meghozatalát, amelyben a Bíróság megkerüli a parlament döntéshozatalát, minden bizonnyal erodálva az egyes tagállamok sajátos hatásköreit, valamint alásva az egységesülési folyamat egészét. Így a „hatékony érvényesülés” elvének mechanizmusát fel kell hogy váltsa az új európai alkotmányba ágyazódó alapvető jogi nyilatkozat. Ez a nyilatkozat egy kifejezett pozitív utalást kell hogy tartalmazzon a történelmeire, a hagyományokra és azokra a természetes értékekre, amelyek több mint ezer éven át formálták Európát, és az új jogi rendszer ideológiai alapjának megágyazó pozitív erkölcsi példát mutatnak.

Ez az oka annak, hogy a megújult *Sacrum Imperium* szerepre törekvő új Európai Unió alkotmányának először is ki kell nyilvánítania az alapvető elköteleződését az értékeink és elképzeléseink végső forrásaként szolgáló zsidó-keresztény és görög-római hagyományok iránt. Az Európai Unió egyik alapító atyja, Robert Schuman ezt egyértelműen és világosan így fogalmazta meg: „A demokrácia a kereszténységnek köszönheti a létezését. Azon a napon született, amikor

az ember az evilági életében rádöbben az emberi méltóságára az egyéni szabadságon, az egyéni jogokon és embertársai iránt érzett testvéri szereteten keresztül; Krisztust megelőzően soha nem fogalmazták meg ezeket az elképzeléseket. [...] A demokrácia vagy keresztény lesz, vagy nem lesz. Egy keresztényellenes demokrácia szükségszerűen olyan karikatúra, amely vagy zsarnoksággá, vagy anarchiává esik szét.”³

Ez természetesen nem jelenti a más hitűek vagy más meggyőződést vallók kizárását vagy üldözését. Pusztán nyilvánvalóvá teszi azt, hogy Európa szellemi eszménye nemcsak a kontinensen jelenleg élők hitének statisztikai átlagából tevődik össze, hanem mélyen gyökerezik abban a régre visszanyúló történelemben, amelyet nem relativizálni, hanem ápolni és híven tisztelni kell. Ha erkölcsi kötelesség van arra, hogy történelmi bűnökkel – még generációkkal az elkövetésüket követően – is szembenézzenek, akkor arra is van kötelesség, hogy emlékezzenek és ápolják civilizációnk jelentős eredményeit és teljesítményét ahelyett, hogy elutasítanak ezt az örökséget. Ebben a vonatkozásban csálóka lenne elszeparálni a politikai cselekvést a zsidó, a görög-római vagy a keresztény meggyőződésektől. Éppen ellenkezőleg, még a tényszerű egyéni hiten túl is mind a kettő szétválaszthatatlanul összefügg egymással, hiszen a zsidó-keresztény hagyomány olyan mértékben befolyásolta, sőt megteremtette az egész politikai és erkölcsi környezetünket, hogy nemcsak naiv, hanem egyenesen veszélyes lenne elválasztani az egyiket a másiktól. Ennek a szükségszerű következménye a politikai világ cinizmusba, míg a vallási világ közhelyszerűségbe forduló változása lenne. Schuman ebben a kérdésben úgy fogalmaz, hogy „A demokraták álláspontját a következőképpen lehet összefoglalni: nem lehet elfogadni, hogy az állam szisztematikusan figyelmen kívül hagyja a vallást [...]. A kereszténység szerepének lebecsülését, sőt akadályoztatását jelenti annak pusztaságára és jótékonykodásra szorítása. Ezzel szemben a kereszténység egy olyan gondolkodás, amely az élet valamennyi területén erkölcsi kötelességet kíván teremteni. Az általános kereszténydemokrácia nagyszerű programjának megvalósítása Európa felépítésében csúcspontot jelent.”⁴

A politikának csak akkor lehet üdvös és jelentőségteljes következménye, ha a politikai cselekvés ismét megleli pozitív kapcsolatát a mindig is hallgatólagos alapját képező történelmi gyökereivel. Európa ebben az esetben válhat ismét valódi *Sacrum Imperium*má. Ebben az esetben újíthatja meg azt a transzcendens felfogását, amely régóta elveszett a racionalizmusban, a materializmusban, a relativizmusban és a cinizmusban. Bár a kontinens valódi belső „keresztényesítése” még mindig távoli, legalább egy olyan „kulturális keresztény világ” eljövételére számítani lehet, amelyben a tisztelet, az erkölcsök és a saját civilizáció iránti hazafias elköteleződés elválaszthatatlanul összeforr. Szinte biztosra vehető, hogy lényegesen könnyebb egy ilyen keresztény környezetben integrálni az iszlám kultúrából érkező számos új európai polgárt, mint a jelenlegi hedonista, materialista, ateista és individualista társadalmi viszonyok között.

Az Európai Unió ezen új identitásbeli és transzcendens átalakításán kívül az unió új alkotmányának preambuluma a hagyományos monogám családmoddra mint az európai társadalom szövetének végső alapjára kellene hogy utaljon, és védelmét politikai prioritássá kellene emelnie. Ismét szükséges rámutatni arra, hogy ez nem jelentené az alternatív együttélési formák, valamint a beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatok büntetőjogi üldözésének bevezetését, hanem csupán véget vetne annak, hogy ezeket a bevett társadalmi renddel egyenlősítik, illetve ezeket visszaszorítaná az emberek magán-szférájának világába. A másik fontos területet az „élet” végső védelme jelentené, mégpedig az abortusz robbanásszerű növekedésének a korlátozása és visszaszorítása, valamint annak érdekében, hogy még kedvezőtlen életkörülmények között is pozitív ösztönzést biztosítsanak a családalapítás és a gyermekek ta-

a demokrácia vagy keresztény lesz, vagy nem lesz

3 Lásd bővebben Robert SCHUMAN: *Európáért* [1963], ford. TÓTH Éva, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, Budapest, 2004².

4 Uo.

níttatása számára, továbbá segítsenek véget vetni a kontinensen jelenleg zajló népességsökkenésnek. Az élet fogalmának védelmét ki kell terjeszteni a szélesebb biológiai környezetre. Ez nemcsak a természetes környezetünk nyilvánvaló megóvásának szükségességén valómunkálkodást jelent, hanem akár az emberi szaporodással, akár az élelmiszertermeléssel összefüggésben jelenleg megfigyelhető genetikai kísérletek szigorú korlátozását is átfogja.

Végül pedig az új alkotmánynak egyértelműen ragaszkodnia kell a szilárd alapokon álló *ordo caritatis* megteremtéséhez. Ennek megfelelően a közösség érdekét az egyéni jólét elé kell helyeznie annak érdekében, hogy az unió és a kormányzatok egyaránt képesek legyenek a társadalmi és gazdaságpolitikák átültetésére a monopóliumok, a túlzott mértékű társadalmi igazságtalanságok vagy az olyan áruktól és szolgáltatásoktól való függés elkerüléséhez, amelyeket demokratikus ellenőrzésen kívül eső államok vagy nagyvállalatok szállítanak.

Ezzel egyidejűleg ez a felfogás egy egyértelmű és erkölcsileg is igazolható állásponttal segítené a menekültválságból vezető kiút megvalósulását is. A szigorú hierarchikus rend mentén szerveződő *ordo caritatis* szellemében a menekültválság megoldását Európa általános jólétének közvetlen biztosítása alá kell rendelni.

A nyilvánvaló és az egyéni is kimutatható üldöztetés eseteit leszámítva felelőtlen és végsősoron erkölcsstelen is lenne az irreális, a „bolygó megmentését” felemlegető hamis erkölcsi elképzelések előnyben részesítése a számos, jelentős segítségre szoruló európai polgár jólétével, vagy akár a nyugati civilizáció fennmaradásával szemben. Egy ilyen felfogás semmiképpen sem állna szemben a keresztény gyökerű felebaráti szeretet követelményével, mint ahogyan erre néha tévesen hivatkoznak. Éppen ezzel ellenkezőleg: ez olyan felfogást kínál, amely már a Bibliában, illetve valamennyi klasszikus keresztény gondolkodónál is kitapintható, mint ahogyan a Timóteushoz írt első levél a következőképpen tanúskodik erről: „Aki övéinek, főleg háza népének nem viseli gondját, az megtagadta hitét és rosszabb a hitetlennél” (1Tim 5,8).

Aquinói Szent Tamás ehhez hasonlóan fogalmaz, amikor következőképpen utal az izraeliták törvényére: „Amikor bizonyos kívülállók teljesen csatlakozni kívántak az ő közösségükhöz és rítusukhoz, ebben bizonyos rendet tartottak. Nem fogadták el ugyanis azonnal polgárként őket, mint ahogy egyes pogány népeknél is az volt a törvény, hogy csakis azt tekintsék polgárnak, akik nagyapjuktól, illetve ükapjuktól kezdve polgárként éltek az országukban, ahogy a Filozófus mondja (*Polit.* III). Ez azért volt így, mert ha a kívülállókat azonnal elfogadnák a nép ügyeinek intézésére, ebből sok veszély származna, mivel a kívülállóknak nem szilárdult meg a szeretete a közjó iránt, ezért bizonyos dolgokat megkísérelhetnének a nép ellen.”⁵

Éppen ezért az alkotmánynak fel kell karolnia az „Európa először” fogalmát azért, hogy véget vessen annak a folyamatnak, amelyben az európai technológia és ipar nagyhatalommá erősíti Kínát, miközben egy európai humanizmus hamis alapokon álló felfogása szépen lassan egy harmadik világbeli kontinenssé gyengíti Európát az abnormális bevándorlási, oktatási és gazdaságpolitikája révén.

RENOVATIO IMPERII

Következésképpen fel kell tennünk magunknak azt a kérdést, hogy az előbbieken felvázolt alkotmányos megközelítés milyen mértékben segíti az Európai Uniót abban, hogy történelmi gyökereihez visszatérjen, valamint milyen mértékben teheti az európai integráció folyamatát elfogadhatóbbá a polgárok szemében.

5 AQUINÓI SZENT TAMÁS: *A Summa theologiae kérdései a jogról*, ford. TUDÓS-TAKÁCS János, Gede Testvérek, Budapest, 2011, CV. kérdés, 3.6.

a menekültválság megoldását Európa általános jólétének biztosítása alá kell rendelni

E jelben – Kilátás a Gellért-hegyről, a Szent Gellért szobortól a Lánchídra, 1955 (Fortepan)

Először is biztosra vehető, hogy közvetlenül vagy közvetetten, de a nyugati gondolatvilágot évszázadok óta formáló politikai struktúrával az előbbieken felvázolt alkotmány jobban összhangban áll, mint a jelenleg működő, teljesen mesterséges intézmények. Ezeknek a történelmi struktúráknak és értékeknek az újjáéledése nemcsak az új Európai Unió erősebb tudatalatti felfogását, valamint a hozzá fűződő szorosabb lojalitást hívja életre, hanem sokkal alkalmasabbnak tűnik azoknak a történelmi kihívásoknak a kezeléséhez is, amelyekkel a civilizációnk hamarosan szembesülni fog. Attól a pillanattól kezdődően, amikor az európai embereknek már nem Európa évszázados hagyományaival ellentétes ideológia által éltetett mesterséges struktúrák, hanem a legtávolabbi múltba visszatekintő politikai intézményeket és elképzeléseket elfogadó politikai entitás ad irányutatást, úgy alappal feltehető, hogy döntéshozatali erejük, valamint ellenállóképességük jelentős mértékben meg fog erősödni.

A következő olyan fontos területet, amelyben egy ilyen alkotmány segítheti az európaiak elveszett identitásának visszaszerzését, a közös európai vezető közvetlen megválasztásából fakadó előnyök jelentik. Az európaiak közös identitását és szolidaritását szilárdítja meg ismét, illetve emellett hozzájárul egy valódi európai közéleti tér megszilárdulásához is, ha az Európai Uniót egy olyan személy testesíti meg, akinek demokratikus legitimitációjához nem fér kétség. Ugyanakkor egy ilyen elnöknek, hasonlóan a többnemzetiségű középkori birodalmak választott szuverén vezetőihez, csak olyan korlátozott hatalma lehet,

amely leginkább a belső viták rendezéséhez, illetve az unió külvilág felé történő képviseléséhez kapcsolódik. Ebből következően pedig egy ilyen elnök nem is élhet vissza totalitárius módon a hatalmával a nemzetállamok vagy polgárok kárára. Míg a közjónak egy konkrét személlyel való összekapcsolásán keresztül az elnök kielégítené a jelentős identitásbeli hiányt, addig a közvetlenül választott parlament által megalakított államtitkárságok kiemelnék az igazgatás demokratikus és közvetlen legitimáción alapuló jellegét.

A legfontosabb terület, ahol az Európai Unió reformja alapvető változást érhet el, az a kulcsjelentőségű európai értékeknek az európai alkotmányban történő rögzítése lehetne. Az előzőekben felvázolt alkotmány alapvető intézményi rendszere és a hagyományos értékek iránti elköteleződés közötti kapcsolat jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Ezek azért elválaszthatatlanok egymástól, mert az új intézményekben kizárólag a történelem iránt érzett hűség tudja a megfelelő szellemiséget biztosítani, miközben csak a szoros európai együttműködés képes segíteni az európai nemzeteket abban, hogy megóvják értékeiket, elgondolásaikat és szellemiségüket az ateizmussal és iszlamizmussal szemben, valamint a megerősödő Oroszország és Kína ellenében. Amint arra Montesquieu már rámutatott, nemcsak maguk a törvények fontosak, hanem a szellemiségük is.

Ugyanakkor ismét szükséges hangsúlyozni, hogy legalábbis a jelenlegi politikai környezetben nemcsak az új intézmények, hanem az azokat éltető helyes szellemiség elfogadása is inkább utópisztikusnak hat. A „heszperializmus” és vele együtt a *renovatio imperii* jövőbeli álma még sokáig csak elképzelés marad a valóság helyett. Vajon tehát mindez pusztán a képzeletszüleménye? Nem. Amikor Cicero *Az államról* című könyvét írta, akkor már teljes mértékben tisztában volt azokkal a nehézségekkel, amelyeket le kell küzdeni a régi köztársaság tiszta szépségének helyreállításához, és sok modernkori gondolkodóhoz hasonlóan a következőképpen panaszkodott: „Mi maradt meg ugyanis azokból az ősi erkölcsökből, amelyeken Róma nyugszik? Látjuk azt, hogy ezek már feledés révén annyira avítottá váltak, hogy ezeket nem csupán tiszteletben nem tartják, hanem még csak nem is ismerik. Mit mondjak ugyanis a férfiakról? Hisz az erkölcsök azért semmisültek meg, mert hiányoztak a valódi férfiak. [...] Saját bűneink, s nem pedig valamiféle szerencsétlenség a vétkesek abban, hogy szóban ugyan még ragaszkodunk az államhoz, de azt valójában már régen elvesztettük.”⁶

Cicero maga sem bízott abban, hogy a szükséges változásokat polgárháború nélkül meg lehet indítani. Ugyanakkor teljes mértékben tisztában volt azokkal a hatalmas veszélyekkel, amelyeket egy ilyen háború jelent. Nemcsak hogy százazrek életébe kerül, hanem Augustus császár küszöbön álló reformjának a szükségesnél keményebb autoriter karaktert ad, ha a római állam megújulása a fegyverek erején és nem a közös önmérséklet tanúsításán, illetve a válság okainak valóságghű feltárásán alapul. Vagyis alapja egy olyan politikai reform, amelyet egyébként nagyrészt a Római Köztársaság Cicero-féle felfogásának tulajdonítanak, és amelyben a vegyes alkotmány stabilitását az olyan legméltóbb személyeknek a jóindulatú felügyelete biztosította, akiknek a hatalma az erkölcsi karizmán és nem az intézményi hatáskörökön alapult.

Úgy tűnik, hogy éppen úgy, mint a késői Római Köztársaság, Európa, vagy legalábbis Nyugat-Európa is egy erőszakos átmenet szélére sodródott.⁷ Félő, hogy ha a hatalmon lévő politikai pártok nem ismerik fel az Európai Unió mérsekelt konzervatív szellemiségű reformjának a szükségességét, valamint a kontinensünk közös történelmi örökségét, és a kulturális identitásunkat garantáló nemzetállamok jelentőségét, akkor ezt hamarosan a polgárok fogják megtenni, de nem egy nyílt és békés politikai döntéshozatal keretei között, hanem az utcákon. ■

(Fordította: Sándor Lénárd)

6 CICERO: *I. m.*, 5. könyv, 1.

7 Vö. David ENGELS: *A birodalomvá válás útján*, ford. Csösz Róbert – Horváth Márta, L'Harmattan, Budapest, 2018.